

European Anti Poverty Network

Latvijas nevalstiskajām organizācijām

EAPN-Latvia darbība likumdošanas izmaiņu nodrošināšanai saistībā ar GMI lielumu Latvijā

Garantētais minimālais ienākums(GMI) ir rādītājs, kurš kalpo kā efektīvs instruments nabadzības novēršanā noteiktām iedzīvotāju grupām.

GMI pabalsts - tas ir naudas un mantiskais vai naudas, vai mantiskais pabalsts, ko pašvaldība piešķir ģimenēm vai atsevišķi dzīvojošām personām, kuras objektīvu apstākļu dēļ negūst pietiekamus ienākumus un kuras atzītas par trūcīgām. Šis pabalsts nodrošina katram ģimenes loceklim garantēto ienākuma līmeni, kas no 2020. gada Latvijā ir 64 euro mēnesī.

EAPN-Latvia ilgstoši un regulāri norāda uz nepilnībām GMI lieluma noteikšanā un pielietošanā:

- 1) nav tikusi izstrādāta metodika, kā aprēķināt GMI lielumu. EAPN-Latvia uzskata, ka patēriņa resursu minimālo daudzumu, kas nepieciešams cilvēka vajadzību apmierināšanai, vislabāk var raksturot ar iztikas minimuma patēriņa budžetu (minimālo patēriņa grozu), ko izsaka ar dzīvei nepieciešamo materiālo labumu un pakalpojuma daudzumu, kas nodrošina cilvēka darba spēju atjaunošanu. Šī budžeta noteikšanas pamatā ir normatīva metode (ekonomikas pamatmetode), un tas aptver materiālo labumu un pakalpojumu normatīvu sistēmu. Šīs normas tiek zinātniski pamatotas un ataino objektīvi nepieciešamo resursu daudzumu vajadzību apmierināšanai. Tās regulāri ir jāinventarizē, jo mainās gan vajadzības, gan to apmierināšanas formas un resursi. Nezinot iztikas minimuma lielumu, nevar veidot efektīvu sociālo politiku.
- 2) GMI faktiskais lielums (no 2020. gada – 64 euro) ir vairākkārt mazāks par (pēc citiem pētījumiem noteikto) reāli nepieciešamo lielumu.
- 3) GMI lielums nav ticis regulāri pārskatīts līdz ar cenu pieaugumu.
- 4) GMI lieluma nodrošināšana faktiski vienpusēji ir uzlikta uz attiecīgo pašvaldību atbildību, neanalizējot to finanšu iespējas.
- 5) statistikas dati par iedzīvotāju ienākumiem un patēriņu tiek izvērtēti ar 2-3 gadu kavējumu. Tas rada risku, ka pieņemtie secinājumi un pasākumi var neatbilst reālai situācijai.

Meklējot risinājumu, EAPN-Latvia par savu nostāju daudzkārtīgi informēja atbilstošās valsts institūcijas. Tomēr rezultatīvas darbības norādīto nepilnību novēršanā nebija, skaidrojot to ar nepietiekamu resursu daudzumu budžetā.

EAPN-Latvia vairāku gadu ieguldījumu novērtēja Tiesībsargs, sperot svarīgu soli GMI lieluma jautājuma risināšanā, savu pilnvaru ietvaros 2019. gada 1. oktobrī iesniedzot pieteikumu Latvijas Republikas Satversmes tiesai, konkrēti: par Ministru kabineta 2012. gada Noteikumu par garantēto minimālo ienākumu līmeni neatbilstību Latvijas Republikas Satversmes (Konstitūcijas) punktiem, pamatojot, ka valdības noteiktais GMI lielums nenodrošina cilvēka cienīgu dzīves līmeni.

Pēc LR Satversmes tiesas prasības 2020. gada 10. februārī EAPN-Latvia darba grupa ekonomikas zinātņu doktora Andra Burtnieka vadībā sniedza rakstisku atzinumu par Tiesībsarga pieteikumu. EAPN-Latvia atzinums tika nosūtīts arī Eiropas Komisijai Briselē, Eiropas Komisijas Pārstāvniecībai Latvijā, Valsts kontrolei un Labklājības ministrijai.

2020. gada 19.-26. maijā LR Satversmes tiesa lietas izskatīšanā pieaicināja ekspertus no Saeimas (Parlamenta), Labklājības ministrijas, Latvijas Pašvaldību savienības, Latvijas Bankas, Latvijas Universitātes un zinātnieku aprindām, kā arī uzklausa EAPN-Latvia eksperta ekonomikas zinātņu doktora Andra Burtnieka viedokli.

LR Satversmes tiesas 2020. gada 25. jūnijā lēmums bija labvēlīgs Tiesībsargam un pilnībā atbilda EAPN-Latvia interesēm. Satversmes tiesa atzina, ka GMI lieluma noteikšanas esošā prakse neatbilst Satversmei un ka jāizstrādā jauna metodika GMI noteikšanai. Tiesa uzsvēra, ka GMI lielumam būtu jābūt tādām, kas spētu nodrošināt cilvēka pamatvajadzības tā, lai ikviena trūcīga persona varētu dzīvot tādu dzīvi, kas atbilst cilvēka cieņai.

EAPN-Latvia darbības priekšvēsture

Nozīmīgs EAPN-Latvia atbalsts Tiesībsargam bija 2019. gada novembrī Rīgā rīkotā EAPN-Latvia konference “Patēriņa budžets un nevienlīdzības mazināšana: Esam gatavi?”. Tajā piedalījās LR Prezidenta padomnieks, pārstāvji no Centrālās statistikas pārvaldes, Tiesībsarga, Labklājības ministrijas, Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības, zinātniski - pētnieciskajām iestādēm un EAPN-Latvia Eiropas sociālās politikas darba grupas dalībnieki. Konferences ievadu uzklausa astoņu ārvalstu eksperti no nevalstiskajām organizācijām. Tika prezentēta no katras iestādes uzaicināto pārstāvju nostāja un darbs minētajā jautājumā, tomēr vienotu skatījumu neizdevās izveidot.

Līdz tam, no 2013. gada novembra EAPN-Latvia iesaistījās European Minimum Income Network – EMIN, trīs eksperti sagatavoja Ziņojumu par minimālo ienākumu shēmām, Tīkls organizēja sanāksmes un nacionālo konferenci ar Tiesībsarga, Labklājības ministrijas, Latvijas Universitātes, Nodarbinātības valsts aģentūras, Rīgas domes, arodbiedrību un

nevalstisko organizāciju līdzdalību, t.sk. no Lietuvas un Dānijas. Konferencē bija pārstāvētas 35 NVO un 20 pašvaldības. 2014. gada augustā EAPN-Latvia sniedza savu ziņojumu par GMI lielumu Latvijā (tas bija 49,80 eiro mēnesī) ar prasību valstij to noteikt 320 eiro apmērā.

2017. un 2018. gadā EAPN-Latvia atkārtoti iesaistījās EMIN-2 aktivitātēs, informējot Latvijas sabiedrību par GMI lieluma neatbilstību: izveidoja EMIN darba grupu un apstiprināja stratēģiju, īpašu uzmanību veltot publicitātei, t.sk. parakstu vākšanai interneta portālā par GMI palielināšanu (šobrīd parakstījušās 4963 personas, bet iesniegšanai Saeimā nepieciešami 10000 balsu). EAPN-Latvia organizēja Rīgā iedzīvotāju un Labklājības ministrijas, Centrālās statistikas pārvaldes un Latvijas Universitātes speciālistu diskusijas, organizēja diskusijas ar iedzīvotājiem nabadzīgākajos reģionos, piesaistīja EMIN Goda vēstnesi no Eiropas Latviešu apvienības; uzņēma Rīgā, Bauskā un Ainažos Eiropas Autobusu, tikās ar Eiropas Parlamenta deputātu un Eiropas Komisijas Pārstāvniecības Latvijā pārstāvi, kā arī savāca vairāk nekā 400 parakstus uz Petīcijas, kas tika iesniegta Eiropas Komisijai. 2018. gada oktobrī Rīgā notika EMIN starptautiskā konference „Nevalstisko organizāciju stiprināšana efektīvai sociālo tiesību aizstāvībai”, kurā piedalījās 15 ārvalstu eksperti un vairāk nekā 60 pārstāvji no Rīgas un citu Latvijas reģionu NVO, izglītības iestādēm, valsts un pašvaldību institūcijām un uzņēmumiem.

Ievērojot to, ka Latvijas valdībai ir jāpilda Satversmes tiesas lēmums, EAPN-Latvia uzskata par nepieciešamu turpināt vākt iedzīvotāju parakstus par GMI lielumu, jo šī brīža lēmumprojektos GMI paredzēts palielināt no 64 eiro uz 80 eiro mēnesī, kas nav uzskatāms par Satversmes tiesas lēmuma izpildi.

Tuvāk: <http://www.eapn.lv/emin2/>

Sagatavoja

Laila Balga, EAPN-Latvia valdes priekšsēdētāja, EMIN nacionālais koordinators, tiesību zinātņu maģistrs

Andris Burtnieks, EAPN-Latvia Eiropas Sociālās platformas Reference Budgets eksperts, ekonomikas zinātņu doktors

Rīgā, 2020. gada 29. jūlijā.